

XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları

Hamza KELEŞ

*Prof.Dr. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi
Anabilim Dalı, Ankara e-posta: hkeles@gazi.edu.tr*

Serpil ASAR

*Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi,
Aydınlıkevler Anadolu Lisesi, Tarih Öğretmeni, Ankara
e-posta: serpilasar06@gmail.com*

Özet

Karaman ili; Selçuklu Devleti, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti'nde önemli merkezlerden birisi olmuştur. Karaman'da kurulan vakıflar dinî, iktisadî, eğitim ve sosyal alanlarda şehrin gelişimi açısından önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. Bu çalışmada, XVI.ve XIX. yüzyıllar arasında Karaman'da kurulmuş olan vakıfların hizmet alanları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Devleti, Karamanoğulları, Osmanlı Devleti, Karaman, vakıf

Service Areas of Karaman Foundations (Waqfs) During 16 – 19th Centuries

Abstract

Karaman has been one of the most important centers in the Seljuk Empire, Karamanogulları and Ottoman Empire. Foundations waqfs established in Karaman carried out important functions in terms of the development of the city in the are as of education, socialareas, religious and economic. In this study, the service are as of foundations(waqf), establishd between XVI-XIX. centuries in Karaman, have been investigated.

Key words: Seljuk Empire, Karamanogulları, Ottoman Empire, Karaman, foundation (waqf)

GİRİŞ

Arapçada 'durdurmak, alıkoymak, hapsedmek' anlamlarına gelen vakıf kelimesi, terim olarak 'Menfaati insanlara ait olmak üzere, bir malı Allah'ın mülkü olarak kabul edip ebediyyen alıkoymaktır. Vakıf yapan kişiye vâkıf, vakfedilen mala mevkuf, gelire tahsis edilen cihete mevkufunaleyh denir. Fertlerin menkul veya gayrimenkullerine toplumun menfaati için süreklilik taşıyan, dinî, sosyal, ekonomik hizmetlere tahsis etmeleri suretiyle oluşan vakıf müessesesi, doğrudan doğruya İslamî bir müessese olmamakla birlikte İslam dini ile gelişmiş bir müessesedir (Keleş, 2006).

Toplumu oluşturan aile, grup veya zümrelerden her biri, kendi üyeleri arasındaki bütünleşme ve kaynaşmayı sağlamak üzere vakıflardan yararlanırken, daha geniş imkanlara sahip olanlar, zümreler arasındaki yakınlaşma ve bütünleşmeyi sağlamak amacıyla vakıflar kurmuşlardır (Yediyıldız, 1984).

Osmanlı vakıf geleneğini en çok etkileyen iki siyasî teşekkül, Anadolu Selçuklularının vakıf kültürü ve alışkanlıkları ile Memlük Devleti'nin vakıf hukuk ve idari hukuk mekanizması olmuştur. Osmanlı idarecileri ve sultanları kendilerinden önceki Müslüman toplumlardan devraldıkları vakıf müesseselerini aynen korumuş ve geliştirmişlerdir (Gündüz (Editör), 2013). Osmanlı Devleti'nde, daha ilk beyler zamanında başlayan ve devletin siyasî ve mâlî kudretinin inkişafı ile artan vakıfların idare ve mürâkabe sistemi, İlhanlı, Anadolu Selçuklu Devleti ve Beyliklerde mevcut olan usûlden farklı değildir (Köprülü, 1942).

Türk şehirlerinde vakıf kurumları şehircilik bakımından birinci derecede rol oynamıştır. Fethedilmiş olan şehirlerin yenileştirilmesi ve bir Türk şehri haline getirilmesinde en çok vakıf kurumunun ve vakıf binalarının hizmeti olmuştur (Ülken, 2006). Osmanlı klasik dönem imar sistemine göre toplum yararını amaçlayan camiler, okullar, kütüphaneler, hastaneler, zaviyeler, imaretler, kervansaraylar gibi dinsel, kültürel, sosyal nitelikli yapılar hayır sahipleri tarafından yapılmıştır (Keleş, 2001).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç beyliklerinden biri olan Karamanoğulları, 1256 tarihinde Karaman şehrini ele geçirerek kendilerine başkent yapmışlardır (Denktaş, 1995). Bozokların Avşar boyundan olan Karamanoğulları, başta Avşarlar olmak üzere diğer Türk boylarını idareleri altında birleştirerek Moğollara ve Moğollara boyun eğen Anadolu Selçuklularına karşı savaşmışlardır (Gümüşçü, 2001). 1483 tarihinde, kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girip bir eyâlet haline gelmesine kadar şehir Karamanoğullarının elinde kalmıştır (Denktaş, 1995). Osmanlı Devleti, Anadolu'da yayılarak oradaki beylikleri elde ettikten sonra eskiden beri devam edip gelen vakıfları -gayrimüslimlerin de dâhil olmak üzere- tamamen tanımış ve tasdik etmiştir (Uzunçarşılı, 1998). Fatih zamanında yapılan H. 881(1476) tarihli tahrir göre Karaman eyaleti 11 vilayete ve iki nahiyeye ayrılmıştır (Aköz, 1988).

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Karaman iline ait 49 adet vakfiye incelenmiştir. İncelenen vakfiyelerin tarih aralığı 10 Ramazan 919 (M. 9 Kasım 1513) Bali Bey bin Abdullah'ait olan vakfiye ve 24 Cemaziyelahir 1312 (M. 23 Aralık 1894) Abdüllatif Ağazâde Osman Haydar Efendi ve kardeşi Mehmed Ali Efendi'ye ait olan vakfiyedir. Vakfiyelerin bir kısmı Arapça yazılmıştır.

İncelenen vakfiyeler, XVI.-XIX. yüzyıllar arası Karaman'ın sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Özellikle vakıfların hangi amaçlar doğrultusunda kuruldukları ve bölgenin fiziki yapısına olan etkileri incelenebilmektedir. Aşağıdaki tabloda XVI.-XIX. yüzyıl vakfiyelerinde Karaman vakıflarının hizmet alanları gösterilmektedir.

Tablo 1: XVI.-XIX. yüzyıl vakfiyelerine göre Karaman vakıflarının hizmet alanları:

Dini Kurum Vakıfları	Eğitim-Öğretim Vakıfları	Sosyal Yardım Vakıfları	Beledi Hizmet Vakıfları
Cami - Mescit	Sıbyan Mektepleri	Avarız	Bayındırlık
Tekke - Zaviye	Medreseler	İt'âm taam	Su Tesisleri ve Çeşmeler
Tilavet - Dua	Darülhüffazlar	Mahalle Fakirleri	Bakım - Onarım
		Harameyn Fakirleri	

1. Dini kurum ve hizmetlerle ilgili vakıflar

Osmanlı Devleti'nde din kurumlarına merkezden resmî görevli atamaları dışında, dinî hizmetlerin çeşitli kişiler tarafından kurulan vakıflarca yürütüldüğü bilinmektedir. Cami, mescit, tekke, zaviye, türbe gibi her türlü dinî kurumun kurulması, buralarda görev yapan kişilerin ücretlerinin ödenmesi, bu yapıların tamir, bakım ve onarımlarının yapılması, hatim, cüz, sûre, mevlit okutulması ve dua edilmesi gibi insanların inançlarıyla ilgili faaliyetlerin yerine getirilmesi din hizmetleri içerisinde yer alır. Kişiler kurdukları vakıflardan, dinî kurumlardaki görevlilerin ücretlerinin ödenmesine, dinî kurumların ihtiyaç, bakım ve onarımına, kendilerinin veya belirttikleri herhangi birinin ruhuna hatim, aşr, mevlit ve dua okutulmasına pay ayırmışlardır. Din kurumları ve hizmetleri için vakıf yapanların çoğu bu tür etkinlikleri, sevap kazanmak, ahiret gününde ziyandan ve cehennemden kurtulmak amacıyla gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir (Başol, 2008).

Câmi ve mescit vakıfları

Vakıflar, câmi ve mescitlerin bakımı ve her an hizmete açık tutulması için, kayyım, ferraş, bevvâp, kandilci, sîraci, mahyacı gibi birçok görevli tayin etmişlerdir (Yediyıldız, 1989). XVI. ve XIX. yüzyıllar arası Karaman iline ait 49 vakfiye içerisinde câmi ve mescit görevlileri için toplam 65 vâkıf şartı bulunmaktadır. Câmi ve mescit görevlileri ve vakıf kayıtları şu şekildedir:

Tablo 2. XVI. ve XIX. yüzyıl vakfiyelerine göre Karaman câmi ve mescitlerin görevli dağılımı:

Câmi Görevlileri	Vakıf Kaydı	Mescit Görevlileri	Vakıf Kaydı
İmam	15	İmam	5
Hatip	13	Hatip	1
Müezzin	5	Müezzin	2
Vaiz	1		
Kayyım	3	Kayyım	1
Ferraş	2		

Çerağ	2
Şemi Furuht	1
Devirhan	1
Kandilci	1
Naathan	1
Cabi	1
Tamir ve Termim	4
Toplam	50

Cabi	1
Tamir ve termim	5
Toplam	15

Selçuklu ve Karamanoğulları döneminden kalma pek çok yapı bulunan Karaman'da, Osmanlı döneminde Yeni Minareli (1520), Pir Ahmed Efendi (XVI. yüzyılın ortaları), Nuh Paşa (1596) ve Aktekke (XVI. yüzyılın sonları) camileri inşa edilmiştir. Osmanlı döneminde inşa edilen eserler arasında özellikle tek mekânlı, kubbeli camilerin özel bir yeri vardır (Denktaş, 1995).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) 484/458/46 numaralı ve Muharrem 1186 (M. Nisan 1772) tarihli kayıta Seyit Hacı Zeynel Abidin Ağa ibn Seyyid Abdurrahman Ağa; vakfın gelirinden evkafın tamir, termim ve mühimmat giderlerinin karşılanmasını istemiş, ayrıca camiye âlim bir imam ile güzel sesli bir müezzinin ve zeki bir hatibin tayin olunmasını vakıf şartlarında belirtmiştir. Cuma günleri Kur'an okumak için bir devirhan ve bir naathan görevlendirilmesini isteyerek bu kişiler için ödenecek miktarlara vakfiyesinde yer vermiştir. Günümüzde hizmete açık olan Zeynel Abidin Ağa Câmî Topucak mahallesinde Dahhak sokakta yer almaktadır. Yüksek minareli dört sütunlu enine iki sahınlı bir yapıdır. Arka bahçesinde antik sütunlardan faydalanılarak yapılmış çokgen planlı bir şadırvan bulunmaktadır(Uysal, Alodalı, Demirci, 1992).

5 Zilhicce 1005 (M. 20 Temmuz 1597) tarihli vakfiyede Nuh Paşa, Koçak Dede mahallesinde bulunan câmî için bir kahvehane, bir fırın, Eski Pazar denen yerde iki dükkân, üç değirmen ve bir miktar arazi vakfetmiştir(VGMA, Vakfiye Defteri 2176/445/737). Nuh Paşa Câmî, seyfiye sınıfından Nuh Paşa bin Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Câmî kesme taş ile inşa edilmiştir. Üst örtü ve minarede de kesme taş kullanılmıştır. Câmînin avlusuna kuzeyde yol kotunun yükselmesi sebebiyle bir bölümü toprak altında kalmış olan anıtsal görünümlü bir kapıdan girilmektedir(Baş, 2000).

15 Ramazan 1311 (M. 22 Mart 1894) tarihinde Müderris El-Hac Ali Rıza Efendi ibn Hacı Hüseyin ve Mustafa b. İsmail; Hoca Mahmud'un yaptırdığı cami için imama günlük 2 akçe¹, hatibe günlük 1 akçe, gelirin kalan kısmının caminin termim ve tamirine harcanması (VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103) şeklinde şart belirtmişlerdir.

25 Muharrem 1296 (M. 19 Ocak 1879) tarihinde Gürcüzade Hacı Ali Ağa; daha önce kendi yaptırdığı mescitte imam olanlara aylık 20 guruş², imamlara her sene tevliyet vazifesi için 10 guruş, gelirden kalan miktarı mescidin tamiri için şart koşturmuştur. (VGMA Vakfiye Defteri 589/31/52)

Ramazan-ı Evvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) tarihinde Şerife Alime Hatun Binti Ahmed Ağa, Debbağhane Çarşısı'ndaki mescidin imamına her sene raîç 5 esedi guruş³, Hoca Mahmud Mahallesindeki Buğdaylı Mescidi imamına üç İhlas bir Fatıha okuyup ruhuna ihda etmesi şartıyla 5 esedi guruş (VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53) verilmesini istemiştir. Buğdaylı Mescidi Karamanoğlu II. İbrahim'in baş kadısı Halil Efendi tarafından 1409 tarihinde yaptırılmıştır. 1530 tahririnde "Vakf-ı Mescidi Buğdaylı der Mahalle-i Hoca Mahmud" şeklinde kaydedilen mescidin 4 kıta zeminden 173 akçelik geliri vardır (Aköz, 2000).

Dergahı Âli Çavuşlarından El-Hac Ramazan Çavuş İbn Mehmed, evâil-i Muharrem 1301(M.2 Kasım 1883) tarihinde Tahtakale Mescidi imamına günlük 2 akçe, mescit müezzinine günlük 1 akçe verilmesini vakıf şartı olarak belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806).

¹ Osmanlı Devleti tarafından başlangıçta "gümüş sikke", XV. yüzyıldan itibaren genel anlamda "para" karşılığı olarak kullanılan akçe "beyaz, parlak, temiz" anlamlarına gelen ak kökünden türemiştir. Akçe darbını düzenleyen fermanlar akçenin saf gümüşten olmasını emretmişlerdir. Nümismatlar XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın ilk yarısında basılan akçelerin analizlerini yapmışlar ve ayarının binde dokuz yüz olduğunu tespit etmişlerdir. Akçenin gümüşünün resmen ayarlanma tarihi 1697'dir. Bu tarihten sonra darpedilen akçeler yüzde on oranında bakır içermektedir. Sahillioğlu (1989).

² Bir Osmanlı para birimidir. 1703-1730 yıllarında 1 Osmanlı kuruşu = 120 akçe = 40 para olarak kabul edilmiştir. İlk Osmanlı kuruşları 25,6 gram ağırlığında olup yaklaşık 16 gram saf gümüş içermektedir. Pamuk (2002).

³ Felemenk sikkesidir. Osmanlı altınının üçte ikisi kıymetindedir. Sertoğlu (1986).

Tekke ve zaviye vakıfları

Tekkeler vakıf olarak kurulmuş ve zengin vakıf gelirleriyle donatılmış tesisler arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Camiler gibi tekkelerin kapısı da herkese açık olup, belli bir yaş grubuna mensup kişilerle sınırlı değildir. Tekkelerde bedava yemek ve yatmak mümkündür. İslam ve Türk-İslam kültürünün yeni fethedilen yerlere yayılmasında, İslam ülkeleri arasında kültür alışverişinde, vakıflarla beslenen tekkelerin çok büyük rolü olmuştur (Yediyıldız, 1984).

Zaviye, kelime olarak açı demektir. Ancak tekkelerin küçüğüne de bu isim verilmiştir (Kahraman, 2009).

Barkan (1942: 294-295), zaviyelerle ilgili,

“Fihakika, bizim tetkik etmek istediğimiz zâviyeler, içtimaî ve dinî mühim cereyanları doğurduğu mühim propaganda ve kültür müesseseleri, yeni açılan memleketlerde yerleşen Türk muhacirlerinin yerleşme ve teşkilâtlanma merkezidirler. Mevzu bahis zaviyelerin müessisleri veyahut nâmına kuruldukları şeyhler ve dervişler de umumiyetle o köylerde yerleşen muhacirlerin o mıntika öncüleri ve kabile şefleri veya büyük babalarıdır. Bu hususta daha açık bir fikir vermek için tetkikimizin Defteri Hakanı kayıtları kısmında bulunan bâzı zaviye tarihçelerini gözden geçirelim: Meselâ, 142 numaralı kayda nazaran; cemâatin dervişler ile diyâr-ı Horasandan gelmiş olan şeyh Hacı İsmail, Lârende kazasında kendi ismini verdiği bir köyü kurmuştur ve bu suretle şeyhin evlâdı ve akrabalarıyla teşekkül eden bu köy halkı, Yavuz Sultan Selim zamanında yazılan bir defterde 95 yetişkin erkeği ihtiva etmektedir. Bu köyde oturan Şeyh Hacı İsmail oğullarının yaylak ve mera işlerinde civarda oturan Türkmen aşiretler ile olan iştirakleri ve sair münasebetler, bu ailenin bu cemaatlerden ayrılmış ve toprağa yerleşmiş bir cemaat olduğunu ve belki de bu memleketlere komşu cemaatlerle aynı zamanda gelmiş olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan; bu aile gün geçtikçe bu köyde yerleşmekte ve çoğalmaktadır. Şeyh İsmail’in oğlu Musa Paşa burada bir zaviye bina etmiş ve onun oğlu da ikinci bir zaviye yaptırmıştır. Aynı cemaatten Yunus Emre nâmında bir zat, bir mezrayı Karamanoğlu İbrahim Bey’den satın almıştır ve elinde mülknâmesi vardır. Bundan başka, bu ailenin efradı ve dervişleri avârızden, resm-i ganemden ve resmî çiftten muaflardır. Ve öşürleri de bu zaviyede sarfedilmektedir. Görülüyor ki. Şeyh Hacı İsmail köyünü kuran derviş, bizim bildiğimiz dervişler gibi elinde asâ, belinde teber dolaşan cezbeli bir âşik değildir. Belki de bir cemaat beyi bir kabile reisidir. Herhalde nüfuzlu bir şahsiyettir” bilgisini vermektedir.

XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında Karaman’da kurulan vakıfların vakfiye şartlarından 10 tanesi tekke ve zaviyelere aittir. Vâkif şartları arasından tekke ve zaviyelerin ihtiyaçları ile burada tilâvet edenler hakkında şartlar bulunmaktadır. Örneğin; Gurre-i Rebiulevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796) tarihli kayıta Es-Seyyid Mehmed Efendi ibn Es-Seyyid Ebu Bekr Ağa, Alâeddin Er-Rûmî ve Maderi Hazreti Mevlana tekyelerinde tilâvet edenler ile mevlit okuyanların yiyecek ve içecekleri için her sene 15'er guruş verilmesini şart koşturmuştur (VGMA 579/8/6). Maderi Hazreti Mevlana Tekkesi'nin diğer ismi Aktekke'dir (Konyalı, 1967). Karaman Merkez İmaret mahallesinde bulunmaktadır. Günümüze câmi olarak kullanılan yapının güney yönünde mescit, türbe ve zaviye kapısı, kuzeyde ise derviş hücreleri bulunmaktadır. Zaviyenin diğer yapılarından herhangi bir iz bulunmamaktadır (Dülgerler, 2000). Osmanlı mimari tarzında, kesme taşlardan yapılmış tek minareli bir yapıdır (Uysal, Alodalı, Demirci 1992).

Mehmet Raşit Ağa 27 Muharrem 1236 (M. 2 Kasım 1820) tarihinde vakfettiği Kadirzâde isimli zaviyede üç İhlas, bir Fatiha, bir Ayete'l-kürsi okunarak ruhuna ihda edilmesini ve zaviyenin meşihhati, tevliyet ve nezaretine Abdülkadir Geylani'den Es-Seyyid Eş-Şeyh El-Hac Mehmet Sadık'ın tayin edilmesini vakıf şartı olarak belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 580/210/97).

Bazı vakfiyelerde zaviye şeyhinin niteliklerinden de bahsedilmektedir. Örneğin VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229 numaralı ve 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihli kayıta Eminüddinzâde Ahmed Bey (Erdoğdu Bey), Nalma köyünün öşrünün yarısı ile bu köydeki değirmenin yarısı ve zaviyeyi vakfederken, zaviyeye alim, fazıl, müttaki, temiz bir şeyhin nasp olmasını şart koşturmuştur.

Tilâvet ve dua vakıfları

Çetin (2012)'e göre sözlükte “okumak, tâbi olmak” anlamındaki tilâvet mastar olup aynı kökün tülüvv (tilvün) mastarı da “izlemek, peşi sıra gitmek, uymak” demektir. Bir kelâmı ve özellikle Kur'an'ı okumayı ifade eden tilâvet, terim olarak “Kur'ân-ı Kerim'i hem okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına uymak” şeklinde tanımlandığı gibi “mânasını anlamak ve gereğince davranmak üzere onu tecvid ve tertil üzere dikkatlice okumak” şeklinde de tarif edilir.

Mescit, cami, mektep, medrese ve türbelerde görevlendirilen duacıların(du'agû) görevi, vâkıfların öbür dünyayı olduğu kadar bu dünyayı da ilgilendiren bir takım isteklerinin gerçekleşmesi için Allah'a dua etmektir (Yediyıldız, 1984).

Karaman'a ait XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında tilâvet ve dua için 23 tane vakıf kurulmuştur. Vakfiyelerde vâkıflar kendi ruhları, yakınları, evliya ve enbiya ile Peygamberimiz için Kur'an okunmasını istemişlerdir. Vâkıflar pazartesi, perşembe ve cuma günleri özellikle Yasin ve Mülk sürelerinin okunmasını vakfiye şartlarında belirtmişlerdir.

Dergahı Âli Çavuşlarından El-Hac Ramazan Çavuş ibn Mehmed Muharrem 1301(M.2 Kasım 1883) tarihli vakfiyesinde her gün beş kişinin beş cüz okuyarak Hazreti Hüdavendigâr Rûmî'nin annesine, evliya, enbiyaya, kendi annesi, babası, kardeşleri ve akrabalarının ruhlarına gönderilmesini ve tilâvet eden bu kişilere günlük 1 akçe verilmesini istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806).

Şerife Nesli Kadın bint-i Es-Seyyid El-Hac Mustafa Ağa 5 Safer 1227 (M. 19 Şubat 1812) tarihli vakfiyesinde, senede bir kere kendi ruhuna hatmi şerif okuyan kişiye 10 guruş verilmesini belirtmiştir. Ayrıca senede bir kere rügan, bal, pirinç alınıp pişirilerek mevlit okunması istemiştir. Mevlit okuyan kimseye senede 5 guruş, günde üç ihlas bir Fatiha, bir Ayete'l-Kürsi, on Salavat okuyan kimseye senede 10 guruş verilmesini şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 579/722/300).

29 Ramazan 949 (M. 6 Ocak 1543) tarihinde kaleme alınan vakfiyesinde Seyyid Mustafa bin İsrail; pazartesi, perşembe ve cuma günleri birer cüz okunarak sevabının Hz. Muhammed'e, ashabına, vâkıfa ve dönemin padişahı Sultan Süleyman'a gönderilmesi istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/519/811).

Ahmed Çavuş b. Budak Bey, evâil-i Muharrem 1224 (M. 16 Şubat 1809) tarihli vakfiye de camide sabah namazından sonra Yasin, ikinci namazından sonra Nebe, yatsı namazından sonra Mülk süresi okunmasını vakıf şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/ 446/738).

2. Eğitim – öğretim hizmetleriyle ilgili vakıflar

Ailenin ve toplumun, varlığını sürdürebilmesi, kendini geleceğe hazırlaması ve geliştirebilmesi için eğitime olan ihtiyaç bilinmektedir. Bu nedenle toplumlar, bu ihtiyacı karşılayabilmek için kendilerine özgü eğitim kurumları oluşturmuşlardır (Erten, 2001). Osmanlı Devleti'nde vakıf gelirlerinin tahsis edildiği sahalardan birisi de eğitim-öğretim sahasıdır. Mektep eğitim ve öğretimi sıbyan mekteplerinde, medreselerde, darü'l-kurra ve darü'l-hadislerde yapılmaktadır (Yediyıldız, 1984).

Sıbyan mektepleri vakıfları

Osmanlı Müslüman toplumunun genel eğitimiyle uğraşan ilkökul seviyesinde olan müesseselere sıbyan mektebi denilmektedir. Her köy ve mahallede bulunan sıbyan mekteplerinde eğitim ve öğretimin esasını dinin ve ahlakın öğretilmesi oluşturur (Kodaman, 1999).

XVI. ve XIX. yüzyıllar arası Karaman'a ait VGMA 605/162/229 numaralı ve 10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihli kayıтта Eminüddinzade Ahmed Bey, Mud şehrinde Leal Paşa Cami yanında yaptırdığı mektep için Yaturtaş Beleni isimli mezrayı, boyahaneyi ve 6 dükkanı vakfettiğini belirterek mektep muallimine her gün 3 dirhem verilmesini şart koşmuştur (VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229).

27 Muharrem 1308 (M. 12 Eylül 1890) tarihli VGMA 591/102/101 numaralı kayıтта, Tevfik ibn. Ethem Rıfatlı Beyefendi, vakıf gelirlerinden 20 guruşu câmi yanında bulunan mahalle mektebi muallimine verilmesini istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101).

El-Hac Ali Ağa bin Murad, câminin yanında bulunan sıbyan mektebi muallimine günlük 1 dirhem verilmesini Cemaziyelahir 1059 (Temmuz 1649) tarihinde vakfiye şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/468/759).

Medrese vakıfları

İslam dünyasında, darü'l-hadis, darü'l-kurra ve medreselerin büyük bir kısmı vakıf olarak yapılmış ve bütün masrafları vakıflar tarafından karşılanmıştır (Bayartan, 2008). Medreseler, genellikle bir dersane ve

etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelmektedir. Te'sis edenin anlayış ve mâli gücüne göre bunların dışında imaret, kütüphane, hamam vs. ilâve edilmiştir (Ateş, 1982). Medreselerle ilgili vakfiyelerde, medreselerin tedris heyetinden (*müdris, mu'id-i ders, danışmend, muhaddis, mu'allim-i fera'iz, muallim-i hat, vaiz, şeyhü'l-kurra* vs.), kütüphanesi olanlar için *hafizü'l-kütüb* ve diğer hademelerin tayinleri, okutulacak dersler için ödenecek ücretler ile ilgili medreseler hakkında kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Vakıflar sayesinde medreseler, tam muhtariyete sahip birer eğitim müessesesi haline gelmiştir (Bayartan, 2008).

XVI. ve XIX yüzyıllar arasında Karaman'da medreselere yönelik 17 vakıf kurulmuştur. Ramazan-ı Evvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) tarihli kayıta vâkıf Seyyid Ahmed Ağa kızı Şerife Alime, Arslanlı Medresesi müderrisine her sene 10 esedi gurus, Hacı Süleyman Efendi Medresesi müderrisine her sene 10 esedi gurus, Külhan Mahallesi'ndeki medresenin müderrisine dersten sonra üç İhlas bir Fatiha okuyup ruhuna ihda etmesi şartıyla 10 esedi gurus verilmesini şart koşmuştur. (VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53). Hacı Süleyman Efendi Medresesi'nin adı XVIII. yüzyılda tutulan Lârende Hurufât Defterinde de geçmektedir (Cengiz, 2014)

5 Recep 934 (M. 26 Mart 1528) tarihli vakfiyesinde Külahçızade Hacı Ahmed, müderrise Nalbant Çarşısı'nda bulunan 2 dükkan geliri ile Molla Fenari Hamam'ı gelirinden günlük 2 dirhem verilmesini istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/611/889).

Seyyid Abdülkadir Ağa ibn Seyyid Osman Ağa'nın 3 Cemaziyelula 1202 (M. 10 Şubat 1788) tarihli vakfiyesinde, Arapzâde Câmi yanında bulunan medresenin müderrisine günde 15 dirhem, medresenin hücrelerinden her birisine günlük bir dirhem verilmesi, vakıf gelirlerinin medrese ve hücrelerin tamir ve termimine harcanmasını vakıf şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66). Arapzâde Câmi günümüzde Topucak mahallesinde bulunmaktadır. Üzeri düz bir yapıyla örtülü cami sade bir yapıya sahiptir. Kitabesine göre câmi 1493 yılında tamamlanmıştır (Uysal, Alodalı, Demirci 1992).

3. Sosyal yardım hizmetleriyle ilgili vakıflar

İslam dini, insanlara hizmet etmeyi, maddî gücü yerinde olmayanlara yardımda bulunmayı büyük bir sevap ve erdem olarak kabul etmiştir. Osmanlı toplumunda bu yardımlar bazen sadaka, bazen de vakıf kurmak şeklinde olmaktadır. Bundan dolayı vakıflar, zenginle fakir arasında bir aracı rolü üstlenmiştir. Vakıfların sunduğu hizmetlerden zengin, fakir herkes yararlanmaktadır. Bazı vâkıflar, çevrelerinde, mahallelerinde veya toplumda yardıma muhtaç, ihtiyaç sahibi kişiler için vakfiyelerinde özel şartlar belirtmişlerdir. Bu şartlarda fakir ve muhtaç kimselere para yardımı yapılması, belirli zamanlarda yemek pişirilip yedirilmesi, Mekke ve Medine'deki fakirlere para gönderilerek dağıtılması, mahallenin ortak ihtiyaçlarının karşılanması gibi sosyal konular yer almaktadır. Bu tür vakıflar toplumdaki yardımlaşma ve dayanışmayı artırmaktadır (Başol, 2008).

Mahalle fakirleri için vakıflar

Dinî gayelerle kurulan vakıflar sosyal hayat üzerinde derin izler bırakmıştır. Vakıf kurumu, fakir ve yoksulları kalkındırması, onların ekonomik ve malî güçlerini desteklemesi, sosyal durumlarının iyileşmesine yardımcı olmaya çalışması ile toplumsal hayatta küçümsenmeyecek bir hizmeti yerine getirmiştir (Başol, 2008).

10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihli vakfiye kaydında Eminüddinzâde Ahmed Bey (Erdogdu Bey); vakıf gelirlerinden fakirlere yemek yedirilmesini vakıf şartı olarak belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229).

Mevlana Abdurrahman, Rebiülevvel 935 (M. Kasım 1578) tarihli vakfiyesinde, darülhüffaz ve sıbyan mektebinde öncelikle fakir öğrencilerin okumasını istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/584/862).

Avarız vakıfları

Osmanlı Devleti'nin, savaş, kıtlık gibi olağanüstü durumlarda reayadan aldığı nakit vergi veya hizmet mükellefiyetine avarız denilmektedir. Bu terim vakıflarda genel olarak soysal güvenliği tehlikeye düşüren durumlar, riskler anlamına gelmektedir. Avarız vakıfları mahalle ahalisinin ortaklaşa karşılanması gereken masrafların ödenmesi için tesis edilmiş bir fon niteliğindedir. Avarız vakıflarının gelirleri, vakfın kurulduğu mahallenin ihtiyaçlarına sarf edilmektedir. Bu vakıflarda biriken paralar, ihtiyaç sahiplerine borç olarak da verilebilmektedir (Başol, 2008). Avarız vakıfları, toplumsal bütünlüğün ve yardımlaşmanın Osmanlı toplumundaki sosyal hizmetlerin güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır (Bayartan, 2008).

Dergah-ı Âli Çavuşlarından El-Hac Ramazan Çavuş ibn Mehmed; Doğanrus Köyü ile Abbas ve İbrikli Mahallelerinin avarızı için her sene 100'er akçe verilmesini evâil-i Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihli vakfiyesinde şart koşturmuştur (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806).

İt'âm taam vakıfları

Türk toplumunda, halkın yedirilip içirilmesi, fakirlerin doyurulması hükümdarların yerine getirmesi gereken önemli görevler arasında sayılmıştır. Osmanlı toplumunda sosyal dayanışmanın en güzel örneklerinden birini oluşturan yemek dağıtım vakfiyelerde *it'am-ı taam* adıyla zikredilmiştir (Başol, 2008).

Gurre-i Rebiulevvel 1211 (M. 4 Eylül 1796) tarihli kayıtta Has Ahur kâtibi Es-Seyyid Mehmed Efendi ibn Es-Seyyid Ebu Bekr Ağa; her sene 15 guruşu Halveti tarikatından mütevellî Es-Seyyid Mehmed Efendi ibn Eş-Şeyh İsmâil Efendi'nin tekyesinde tilavet ve kıraat eden kimselerin yemekleri için, her sene 15 guruşu Alâeddin Rûmi tekyesinde (Konyalı, 1967), tilavet eden ve mevlit okuyan kimselerin yemekleri için, her sene 15 guruşu Maderi Hazreti Mevlânâ tekyesinde tilavet ve mevlit okuyan kimselerin yiyecek ve içecekleri için vakfetmiştir. (VGMA Vakfiye Defteri 579/8/6).

Şerife Alime Hatun binti Ahmed Ağa, Ramazan-ı Evvel 1192 (M. 23 Eylül 1778) tarihli vakfiyesinde, Recep, Şaban ve Ramazan aylarında iyi halli adamlar, miskinler ve fukaraya it'am edilmesini vakfiye şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53).

10 Şevval 958 (M. 24 Haziran 1561) tarihli vakfiyede âyan sınıfından Eminüddinzâde Ahmed Bey (Erdoğdu Bey); vakıf gelirlerinden fakirlere yemek yedirilmesini vakıf şartı olarak belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229).

Haremeyn fakirlerine yardım vakıfları

Vakıfları en çok ilgilendiren konulardan birisi de, Müslümanların kiblesi ve hac yeri olan Mekke ile İslam Peygamberi'nin türbesinin bulunduğu Medine şehirleridir. Haremeyn adını alan bu iki şehir, oralarda bulunan camilerin personeli, Hz. Peygamber'in türbesinin hademeleri, Hz. Peygamber soyundan geldiklerini söyleyen sâdât ve seyyid denilen kişiler, muhtelif memleketlerden hac yapmak için ya da devamlı olarak kalmak üzere bu iki şehre giden kişiler ve oralarda yaşayan yerli fakirler için İslam dünyasının her tarafından binlerce vakıf tesis edilmiştir (Yediyıldız, 1984).

Dergah-ı Âli Çavuşlarından El-Hac Ramazan Çavuş ibn Mehmed evâil-i Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihli vakfiyesinde, yaptırdığı vakfın gelirlerinden Medine-i münevvere fukarasına sarf edilmesini istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806).

4. Bayındırlık ve beledi hizmet vakıfları

Osmanlı Devleti'nde, günümüzde belediyelerin yaptığı hemen tüm hizmetler, vakıflar yoluyla gerçekleştirilirdi. Vakıflar bir taraftan şehirlerin kuruluşunu, mahalleleşmesini ve imarını sağlarken, diğer taraftan da burada yaşayanlar için gerekli tüm kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde etkin rol üstlenmişti. Vakıflar, vakfiyelere koydukları şartlarla, şehirdeki yapıların bakım ve onarımlarını sağlayarak bu yapıların varlık ve hizmetlerini sürdürmelerinde etkili olmuşlardır (Başol, 2008).

Su tesisleri ve hizmetleriyle ilgili vakıflar

Vakıfların beledi hizmetlerinin başında şehirlerin su ihtiyacının temini gelmektedir. Bu amaç için, su bentleri, su kuyuları, çeşmeler, hamamlar ve yazın bedava soğuk su dağıtılması maksadıyla sebiller inşa edilmiştir (Bayartan, 2008). Yerleşme merkezlerine akıtılan suyun herkesin hizmetine sunulabilmesi için, vakıf kurucuları şehirlerin veya köylerin muhtelif mahallelerine çeşmeler ve su kuyuları inşa ettirmişlerdir (Yediyıldız, 2003). Vakfiyelerden mahallelerdeki çeşme suyunun kesilmeden sürekli akması, tahrip olan su şebekelerinin bakım ve onarımı için vakıfların kurulduğu anlaşılmaktadır (Denktaş, 1995). Suyu, kaynağından yerleşme merkezlerine kadar ulaştırmak için su kemerleri veya su yolları yapılmıştır. "Sadakanın en faziletlisi su teminidir." düşüncesini (hadis) benimseyen Türk toplumu, kır veya şehir demeden her tarafı su hayrâtı ile donatmıştır (Başol, 2008).

VGMA, Vakfiye Defteri 2176/586/865 numaralı ve 5 Rebiülahir 1201 (M. 25 Ocak 1787) tarihli kayıtta Eş-Şeyh Abdurrahman Efendi; Fenari, Gülhan ve Ahi Osman Mahalleleri'nde tamir ettirdiği 4 çeşmeyi, Kırbağı ve Ahi Osman Mahallesi'nde yaptırdığı 2 yeni (cedit) çeşmeyi vakfetmiştir.

Dergah-ı Âli Çavuşlarından El-Hac Ramazan Çavuş İbn Mehmed evâil-i Muharrem 1301 (M. 2 Kasım 1883) tarihinde yaptırdığı su yolu için mütevelliyeye 150 akçe verilmesini istemiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806).

Bakım, onarım ve ıslah vakıfları

Vakfiyelerde, hayrât kurumlarının, buralara gelir getirmek üzere yapılan/vakfedilen her türlü akârın, sivil veya vakıf evlerin bakım ve tamirleriyle ilgili zengin kayıtlar mevcuttur. Birçok nedenden dolayı, yıkılan, yanan, zarar gören yapıları tekrar ayağa kaldırma işi yine vâkıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Vakıf kurucuları, vakıflarının kısa sürede sönüp yok olmaması için vakfiyelerine çeşitli şartlar ilave etmişler, gelir kaynakları ayırmışlardır (Başol, 2008).

İncelenen döneme ait vakfiyelerde 14 tamir ve termim şartı geçmektedir. Vâkıflar, medrese, cami, çeşme ve değirmenlerin bakımı için vakıf gelirinden bir kısmının harcanmasını talep etmişlerdir.

Hoca Mahmud Mahallesi'nden Müderris El-Hac Ali Rıza Efendi İbn Hacı Hüseyin ve Mustafa bin İsmail'e ait 15 Ramazan 1311 (M. 22 Mart 1894) tarihli vakfiyede, vakıf gelirlerinden kalan kısmının mahalle camiinin tamir ve termimi için harcanması istenmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103).

3 Cemaziyelula 1202 (M. 10 Şubat 1788) tarihinde Seyyid Abdülkadir Ağa İbn Seyyid Osman Ağa, vakıf gelirlerinin bir kısmının Arapzâde Câmi yanında bulunan medrese hücrelerinin tamir ve termimine harcanmasını vakfiye şartlarında belirtmiştir (VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66).

VGMA, Vakfiye Defteri 2176/586/865 numaralı ve 5 Rebiülahir 1201 (M. 25 Ocak 1787) tarihli kayıta Eş-Şeyh Abdurrahman Efendi; vakıf gelirlerinden kalan kısmı yaptırdığı ve tamir ettirdiği çeşmeler için harcanmasını istemiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Karaman ilinde XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında dinî, kültürel, sosyal yardım ve bayındırlık alanlarında hizmet vermek amacıyla vakıflar kurulmuştur. Câmi, mescit, tekke, zaviye, sıbyan mektebi, medrese, han, hamam, çeşme gibi mimari eserler vâkıflar tarafından yapılmıştır. Böylelikle şehir, mimari açıdan zenginleşmiştir.

Karamanoğulları Beyliği döneminde burada kurulmuş olan vakıflar, Karaman'ın Osmanlı hakimiyetine geçmesinden sonra da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Örneğin Mader-i Mevlânâ (Aktekke) Câmi ve Süleyman Bey Hamamı Karamanoğulları dönemine ait vakıf eserleridir. Karaman'ın merkezinde bulunan bu eserler Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi günümüzde fonksiyonlarını cami ve hamam olarak devam ettirmektedirler.

Karaman'da özellikle dini hizmetlere yönelik olarak kurulan vakıfların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Dini kurumlar içerisinde câmi, mescit, tilavet, dua, tekke ve zaviyelere yönelik vakıflar bulunmaktadır. Mader-i Mevlânâ Câmi, Nuh Paşa Câmi, Arapzâde Câmi, Koçak Dede Mescidi, Zeynel Ağa Câmi bu dönem vâkıf eserlerindedir.

Eğitim ve öğretim hizmetlerine yönelik vakıflar içerisinde sıbyan mektepleri, medreseler, darülhüffazlar yer almaktadır. Bu mahallerin bakım ve onarımı, medrese hücrelerinin ihtiyaçlarının giderilmesi, fakir öğrencilerin okutulması, müderrislerin ücretlerinin ödenmesi vâkıflar tarafından finanse edilmiştir. Eminüddinzade Ahmed Bey'in yaptırmış olduğu mahalle mektebi, Arslanlı ve Buğdaylı medreseleri, Arapzâde Câmi yanında bulunan darülhüffaz, Karaman'da eğitim-öğretim hayatına katkı sağlamış kurumlardandır.

Avarız, it'âm-taam vakıfları, mahalle fakirlerinin gözetilip ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik vakıflar ve Haremeyn fakirleri için kurulmuş olan vakıflar, sosyal yardım hizmetleri amacıyla tesis edilmiş vakıflar içerisinde değerlendirilmektedir. Bu vakıflar aracılığı ile maddi gücü yerinde olmayanlara yardımda bulunmuş ve toplumda huzurun tesis edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal hizmetlere yönelik olarak kurulan bu tür vakıflar sayesinde toplumda zengin fakir dengesi sağlanabilmiştir. Vâkıflar özellikle Mader-i Mevlana ve Alaeddin Rûmî tekyelerinde fakir halka yemek dağıtılmasını vakfiyelerinde belirtmişlerdir.

XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında Karaman bölgesinde, günümüzde belediyeler tarafından yürütülen su yolları, çeşme ve hamam yapımı, medrese, cami ve değirmenlerin tamiri gibi faaliyetlerin vakıflar tarafından karşılandığı tespit edilmiştir. Vakfiyelerde, Ahi Osman, Külhan, Fenari, Kırbağı mahallerindeki çeşmelerin vâkıflar tarafından yapılıp tamir edildiği belirtilmektedir. Karaman'ın merkezinde bulunan Çelebi çeşmesi, kitabesine göre H. 958 (M. 1551) yılında yapılmış ve 1259 (M. 1843) tarihinde tamir edilmiştir. Günümüzde bu çeşme fiziki olarak ayakta durmakta, ancak kullanılmamaktadır. Karaman Topucak Mahallesi'nde bulunan ve Nuh Paşa tarafından yaptırılan Yeni Hamam (Nuh Paşa Hamamı) günümüzde tarihi özelliğini korusa da faaliyette değildir. Karamanoğulları döneminde yaptırılan ve Aktekke'nin doğusunda bulunan Süleyman Paşa Hamamı ise hâlen kullanılmaya devam etmektedir.

Karaman vakfiyelerinde geçen Topucak, Ahi Osman, Koçak Dede, Külhan, Fenari, Gazidükkan, Hacı Celal, Sekiçeşme, Abbas, Mansur Dede, Sakabaşı, Kirişçi Baba gibi mahalle isimlerinin günümüzde de kullanıldığı gözlenmiştir. Mahalle isimlerin yaşamasında burada kurulan vakıfların etkin rolü olduğu anlaşılmaktadır.

XVI. ve XIX. yüzyıllarda Karaman'da kurulmuş olan vakıflar, imar faaliyetleri sayesinde şehrin bayındır hâle gelmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu vakıflar Karaman ilini, Osmanlı Devleti'nde önemli bir merkez konumuna getirmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

VGMA, Vakfiye Defteri 2176/468/759
VGMA, Vakfiye Defteri 2176/512/806
VGMA, Vakfiye Defteri 2176/584/862
VGMA, Vakfiye Defteri 2176/586/865
VGMA, Vakfiye Defteri 2176/611/889
VGMA, Vakfiye Defteri 484/458/46
VGMA, Vakfiye Defteri 578/215/66
VGMA, Vakfiye Defteri 579/722/300
VGMA, Vakfiye Defteri 579/8/6
VGMA, Vakfiye Defteri 580/210/97
VGMA, Vakfiye Defteri 589/31/52
VGMA, Vakfiye Defteri 591/102/101
VGMA, Vakfiye Defteri 591/57/53
VGMA, Vakfiye Defteri 592/121/103
VGMA, Vakfiye Defteri 605/162/229

Kaynak ve Araştırma Eserler

- Aköz, A. (1988). *16. Yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında Karaman*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aköz, A. (2000). Tarihi eserler ve evkâfi. *Karaman Tarih, Kültür, Sanat*. Karaman:T.C. Karaman Valiliği İl Kültür Müdürlüğü
- Ateş, İ. (1982). Vakıflarda eğitim hizmetleri ve vakıf öğrenci yurtları. *Vakıflar Dergisi*, 14, 31.
- Barkan, Ö.L.(1942). Osmanlı imparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler, *Vakıflar Dergisi*, 2, 294-295.
- Baş, A.(2000). Osmanlı dönemi yapıları. *Karaman Tarih, Kültür, Sanat*. Karaman:T.C. Karaman Valiliği İl Kültür Müdürlüğü
- Başol, S.(2008). *Kentleşme, ekonomi ve sosyal hayat yönleriyle 17. yüzyıl Bursa vakıfları*. Yayımlanmamış

Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayartan,M.(2008). Osmanlı şehirlerinde vakıflar ve vakıf sisteminin şehre kattığı değerler,Web:
<http://journals.istanbul.edu.tr/iuoba/article/view/1023009078/0,166> (10/6/2014).

Cengiz, A.(2014). XVIII. yüzyılda Larende’de eğitim kurumları. *İmaret Şehir Dergisi*. Karaman:Karaman Belediyesi

Çetin, A.(2012). Tilavet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 41,155.

Denktaş, M.(1995). Karamandaki klasik dönem Osmanlı camileri. *Vakıflar Dergisi*, 25, 125.

Dülgerler, O.N.(2000). Karamanoğulları dönemi mimarisi. *Karaman Tarih,Kültür, Sanat*.Karaman:T.C. Karaman Valiliği İl Kültür Müdürlüğü

Erten, H.(2001). *Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yapısı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gümüşçü, O.(2001). *XVI. yüzyıl Larende (Karaman) kazasında yerleşme ve nüfus*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gündüz, T.(Ed.) (2013). *Osmanlı Teşkilat Tarihi*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kahraman, S. A. (2009). *16. Yüzyıl Başlarında Karaman Vilayeti Vakıfları*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Keleş, H. (2001). Vakfiyelere göre xv. yüzyılda Bursa’da imar faaliyetleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 178.

Keleş, H.(2006). *Erzurum Vakıfları*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Kodaman, B.(1999). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Konyalı, İ. H.(1967). *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*. İstanbul: Baha Matbaası.

Köprülü, F.(1942).Vakıf müessesesinin hukuki mahiyeti ve tarihi tekamülü. *Vakıflar Dergisi*, 2, 22.

Pamuk, Ş. (2002). Kuruş. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 26, 458-459.

Sahillioğlu, H.(1989). Akçe. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 2, 224-226.

Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı Tarih Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Uysal A., Alodalı N., Demirci M., (1992).*Dünü ve Bugünüyle Karaman*. Konya: Arı Matbaası

Ülken, H. Z.,(1942). Vakıf sistemi ve Türk şehirciliği. *Vakıflar Dergisi*, 9, 31-32.

Yediyıldız, B.(1984). Sosyal bütünleşme açısından Türk vakıfları. *Vakıf Haftası Dergisi*, 1, 34-36.

Yediyıldız, B. (1989). İslamda vakıf. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 43.

Yediyıldız, B.(2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

EXTENDED SUMMARY

Karaman provincehas been one of the most important centers of Seljuk Empire, Karamanogulları and the Ottoman Empire. Foundations (waqfs) established in Karaman undertook important functions in terms of the religious, economic,educational and social development of the province.

The tradition of Ottoman foundations was influenced by Anatolian Seljuk and Mamluk State. Ottoman rulers maintained and developed the foundations which had been taken from other Muslim societies. Foundations and their connected buildings improved the conquered cities and turned them into Turkish cities.

It is documented in the 49 numbers of foundation certificate-charters between the centuries of XVI-XIX in the province of Karaman that many foundations (waqfs) were build to be able to serve in the following areas: mosque, masjid, madrasah, islamic lodge-zawiyah, chants, prayers, social welfare and civil service establishment. The purpose of establishing these foundations is to earn reward and to be saved from the hell. Mosques, besides being a worship place, are also used for educational, cultural services, public administration, justice and military purposes in the Islamic states. These foundation certificate-charters in the province of Karaman include a total of 50 conditions of foundation. Examined foundation certificate-charters contain following conditions of foundation: repairing of the mosques and masjids, meeting the needs, paying of wages to imams and preachers, trustee, and muezzin. Archives of General Directorate of Foundations (AGDF) indicates in the records with numbers of 484/458/46 that Sayyed Haji Zeynel Abidin Agha Ibn Sayyed Abdurrahman Agha wanted to meet expenses of foundations's revenue, repair, and ammunition. Further, he noted in the foundation conditions that a scholar imam and a muezzin beautiful voice must have been appointed to mosque. He also asked for a *devirhan* and a *naathan* to read the Qur'an on Fridays; and he assigned the amount to be paid for these people.

Masjids which is smaller than mosques were used both places of worship as well as for educational activities. In the examined foundation certificate-charters there are following foundation requirements: 5 to cover the repair and needs of the mosque, 5 for the payment of imams, 1 for the payment of preachers, 1 for the payment of trustees 1, 2 for the payment of the muezzin, and 1 for the payment of collector.

Many madrasas in the Islamic world were established as foundation and all their costs were covered by the foundations. Between XVI-XIX centuries, 17 foundation were established for madrasas in Karaman. For example, in the record of AGDF 591/57/53 Sherife Alime who is daughter to Sayyid Ahmad Agha wanted to be provided ever year 10 esedi kurus to the preacher of Arslanli Madrasa, 10 esedi kurus to the preacher of Haji Suleiman Effendi, 10 esedi kurus to the preacher of madrasa located Kulhan Neighbourhood with the condition that they would read and send her soul Surah of Ihlal three times and Surah of Fatiha one time after every class. Dervish lodges and shrines held an important place among the institutions came equipped with a foundation's allowances. It was possible to eat and accomodate freely in the dervish lodges and shrines.

Dervish lodges and shrines which benefited from the foundations had great roles to spread Islam and Turkish-Islamic culture to newly conquered places and to develop cultural relations between Muslim countries. In the record of AGDF 579/8/6 Es-Sayyid Mehmed Efendi ibn Es-Sayyid Abu Bakr Ağa stipulated to be given 15 Kurus every year for catering to the persons who were staying, reciting and chanting for Prophet Muhammad at the Aladdin Rumi and Maderi Hazreti Mevlana Lodges. Between XVI.-XIX. centuries, 23 foundation were founded for recitation and prayers. Founders of the foundations wanted to be read the Quran for their souls, relatives, saints, prophets and Prophet Muhammad. Founders, in particular, stated in the conditions of the property to be read Surah Yasin and Mulk on Mondays, Thursdays and Fridays.

Foundations established for religious aims as well as to improve poors in terms of their economic and financial situation. Sergeant Ahmad b. Budak stated in the foundation conditions to be read out Surah Yasin after the morning prayer, Surah Nebe after the afternoon prayer, Surah Mulk after isha prayer in the mosque (AGDF, Foundation Register (2176/446/738)). On the other hand, many foundation were founded in Haramain (Mecca and Medina). While civil and municipal services are covered by municipalities in today's society, then conducted by the foundations. These followings were the main services of foundations: water facilities, waterways, construction and maintenance of fountains.

The foundations, which established between XVI.-XIX. centuries in Karaman, positively affected economic, social and cultural development of the province. Because of these foundations Karaman has become one of the major centers in the period of Ottoman Empire.

Mader-i Mevlana C mi(Aktekke)

Nuh Pa a C mi

Yeni Hamam

 elebi  e mesi

Arapzâde C mi ve Dar lh ffazı

Zeynel A a C mi